

ПОТОМСТВОТО НА ЧОСЪР

АНГЛОЕЗИЧНА ПОЕЗИЯ

Изданията, по които е направен преводът на включените в антологията стихотворения, както и съответните копирайт бележки са подробно упоменати на стр. 306–308.

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Александър Шурбанов, подбор, съставителство и превод, 2024

ISBN 978-619-01-1485-7

ПОТОМСТВОТО НА ЧОСЪР

АНГЛОЕЗИЧНА ПОЕЗИЯ

Стихотворения на поети от XIV до XXI век
от Англия, Уелс, Ирландия, Шотландия,
САЩ, Канада и Австралия

Подбор, съставителство и превод от английски
Александър Шурбанов

Предисловие

Повечето антологии, представлящи една или друга поетическа традиция, са канонични, т.е. в тях са подбрани най-значителните автори от всяко поколение и от всяка епоха в историята на литературата с утвърдените от литературните критици и от поколения читатели като най-стойностни и емблематични техни творби. Настоящата антология е по-скоро лична. Тя събира наедно стихотворения, които са привлекли вниманието на един конкретен преводач и са го подтикнали да ги пресътвори на български език. Това пресътворяване не е станало нито за ден, нито дори за година, а за цял един живот. То започва още от студентството на преводача в началото на шестдесетте години на миналия век и продължава до ден днешен. Част от представените тук преводи са били публикувани по едно или друго време в периодичния печат, в сборници и антологии, но са останали пръснати в тези издания. Сметнахме, че няма да е излишно да бъдат събрани в една книга, за да представят многоцветието на англоезичната литература, така както го е виждал, усетил и пресъздал споменатият преводач-стихотворец. Необходимо е да се каже, че този стихотворец не е случайно и инцидентно докоснал се до англоезичната поезия гастролър, а човек, посветил целия си разумен живот на нейното изучаване и десетилетия наред е споделял своите открития за нея в литературоведски книги и статии, в студентски аудитории и сред колеги в страната и извън границите ѝ. Самият този факт вече предполага, че неговият избор на автори и произведения е неизбежно повлиян от канона, с който той продължително време е работил като изследовател на англоезичната литература и като университетски преподавател. Не канонът обаче, а индивидуалните предпочитания на преводача са го ръководили в неговия избор. Затова настоящата антология би трябвало да звучи не като учебникарска хрестоматия, а като лична поетическа книга.

Обхватът на антологията е голям и във времето, и в пространството. Тя започва със самото зараждане на съвременния английски език и неговата литературна битност през XIV век с творчеството на Джефри Чосър, за да стигне до произведенията на поети, които творят и днес. Разпространява се от Англия през Уелс, Шотландия и Ирландия до Америка и Австралия. При този широк размах, естествено, немалко заслужаващи внимание автори и творби ще останат извън подбраните, но изчерпателността в едно подобно начинание едва ли е възможна и при най-добро желание. По-важно е да кажем дали е достатъчно обосновано свързването в едно на цял спектър национални традиции. Разбира се, тенденцията във всяка от тях е към обособяване и самоопределение, но те произхождат от общ корен и са като едно широко разклонено дърво. Соковете, които напират от корена към клоните, са едни и същи. Влиянията са взаимни, алузиите и отпратките изплитат гъста мрежа от връзки. Ритмите и интонациите, характерната подтекстовост, хуморът и иронията минават безпрепятствено насам и натам, за да поддържат дълбоко вътрешно единство в многообразието на непрестанноменящите се форми. Понякога е трудно да се определи категорично кой поет на коя нация принадлежи – от САЩ към Англия се прехвърлят завинаги Т. С. Елиът и Силвия Плат, от Англия в САЩ се преселват У. Х. Огън и Том Гън. Всички включени тук творци принадлежат на една свърхнация: езика на Чосър.

И все пак всеки поет се отличава със свой собствен глас. Преводачът не бива да изравнява това вълнуващо многогласие, като наложи над него своя глас, защото неговата задача е да представи на читателите не себе си, а множество други поети с характерните за всеки от тях теми, изразни средства, стихосложение и пр. За да изпълни по-цялостно тази си задача, преводачът би трябвало да подбере поне по няколко стихотворения от всеки автор. Читателите на тази антология ще забележат, че събраните в нея имена не са представени с еднакъв брой творби. Това не се дължи на пренебрежение към едни и предпочитание към други, макар в повечето случаи да показва афинитет към определени автори, а има неминуемо и поети с по едно или две стихотворения, защото са сметнати за доста-

тълчни, когато дадено име е вече добре озвучено – или просто преводачът е спрял дотук. Понякога по-стесненото представяне на един или друг творец се е наложило поради ограничения от страна на правноносителите или поради високата цена на авторските права. Друг път преводачът е преценил, че дадени стихотворения, макар и да са особено привлекателни, трудно се поддават на претворяване на български, а вероятно и на кой да е език и затова ще е по-благоразумно да не се посяга към тях. Между тези със съжаление оставени встрани заглавия са стихотворенията-емблеми на Джордж Хърбърт и някои ювелирно изваяни творби на Робърт Фрост като “Tree at My Window” и “Stopping by Woods on a Snowy Evening”. Подобни решения едва ли са признак за преводаческа плахост – достатъчно е да се хвърли поглед на гръзкото претворяване на стиховете на Дилън Томас с техния радикален подход към езика.

Но нека спрем дотук. Ако е за предпочитане авторите в антологията да бъдат представени с колкото може повече стихове, добре е също преводачът да занимава читателите колкото може по-малко със себе си и да представи гумата на поетите, на които е помогнал да заговорят на български.

ЖАЛБАТА НА ЧОСЪР КЪМ ПРАЗНАТА МУ КЕСИЯ

На теб една, кесийке моя, нека
да си изплача болката, загато
ти, господарке, днес си толкоз лека,
та чак ми става тежко на сърцето
и ми опротивява битието.
Затуй те моля аз, бъди добра,
наддай отново – инак ще умра!

Благослови ме, денем ли, нощя ли
да чуй пак звука ти сладкогласен,
очите ми със жълто да погали
ликът ти като слънчицето ясен.
Кормило ти бъди ми в час опасен,
красице, на покоя ми сестра,
наддай отново – инак ще умра!

Кесийчице, света ми озарила,
спасител мой тук долу на земята,
от този град ме изведи със сила,
или ключар стани ми на хазната.
Остриган сам като светите братя,
аз пак те моля, без да те коря:
наддай отново – инак ще умра!

Посланието на Чосър

Завоевателю на Албиона,
наш крал по избор и по ред на трона,
за тебе тази песен се реди.
Ти, който браниш всички от беда,
чуй просбата и приеми поклона!

LENVOY DE CHAUCER

Гризелда и доброто послушание
отдавна са погребани – и двете.
И аз извиквам на всеослушание:
мъже, невестите си не мъчете
и в тях такива висши образци
камо Гризелда все не търсете!

Съпруги мъдри, вий без колебание
езиците си вече развържете.
Не давайте, за бога, основание
с истории тъй странни умовете
да ни забъркват разни мъдреци.
От Чичеваче* зорко се пазете.

Бъдете като Ехо – не с мълчание,
а с рев на всяка дума отвърнете.
Смирението води до страдание.
Затуй властта в ръцете си вземете
и врегом – и в паланки, и в сворци,
урока на Гризелда запомнете.

Архисъпруги, с тъй високо звание,
по-яки от камили в раменете,
отхвърляйте вековното терзание.
И вие, булки, крехки като цвете,
станете тигри с яростни гледци
и като мелници безспир гърмете.

Забравяйте и страх, и почитание.
През брони и през шлемове мъжете
пронизвайте със словоизлияние,
умело ги вплетете и стегнете
на ревноста си в зравите конци –
и те ще ви се проснат пред нозете.

Ако сте хубавици, с обаяние
поклонници безбройни запленете,
ако не сте, без много въздържание
вий с благосклонност свита си сберете.
По-весели бъдете от скорци
и на скръбта мъжете оставете!

ЖАЛБА ЗА ПОЕТИТЕ

Аз, който здрав бях и охолен,
сега се мъча тежко болен
и слаб почти като дете. –
Timor Mortis conturbat me.

Тук всяко благо суета е,
светът измамен малко трае,
сто козни Дяволът племе. –
Timor Mortis conturbat me.

Човекът е с менлива орис:
от здраве в страст, от радост в горест,
днес пее, утре се пече. –
Timor Mortis conturbat me.

Какво ли земно оцелява?
Върбите вятър разлюлява,
а суета света влече. –
Timor Mortis conturbat me.

В смъртта отиват всички твари:
бедняци, роби, господари,
прелати, принцове, крале. –
Timor Mortis conturbat me.

Тя рицаря безстрашен взема
ведно със щита и със шлема
поку сред бранното поле. –
Timor Mortis conturbat me.

И пак тя гневно гърбва, ето,
от майчината гръд детето –
най-драг от всички плодове. –
Timor Mortis conturbat me.

Боеца grabва в миг от боя,
сподиря в крепостта героя,
от трема дамата зове. –
Timor Mortis conturbat me.

Прег никои силен не отстъпва,
от умния не се отгърбва.
Кой удара ѝ ще възпре? –
Timor Mortis conturbat me.

Магьосникът и астрологът,
логикът ловък, теологът
край нея кой ще се провре? –
Timor Mortis conturbat me.

И вецият по медицина
лечител и хирург мърцина
отиде, ма се не вуде! –
Timor Mortis conturbat me.

А както гледам, и поета,
и той към гроба с всички крема.
Прег нея гарба не преге. –
Timor Mortis conturbat me.

Тя Чосър, княза на певците
срази в часа на изпитните,
брат Бери, Гауър превзе. –
Timor Mortis conturbat me.

Почтеният сър Хю Еглингтън,
Херитът, Етрик и Уинтън
се свиха в нейните нозе. –
Timor Mortis conturbat me.

В Джон Клерк, а и в Джеймс Афлек впръсна
яг скорпионски и прекъсна
най-нежните им стихове. –
Timor Mortis conturbat me.

С Холанд и Барбър се оправи,
сър Мънго Локарт не забрави –
мой, който Лийски се зове. –
Timor Mortis conturbat me.

И Клерк Транентски онзи, дето
възпя на Гауейн житуето,
и Гилбърт Хей ни тя отне. –
Timor Mortis conturbat me.

С градушка зла Слепеца Хари
и Санди Трейл сред път удари,
от коня Патрик Джонстън сне. –
Timor Mortis conturbat me.

Мерсейр, що любовта описа
тъй смислено, че всички слуса –
и него тя оттук поге. –
Timor Mortis conturbat me.

Отмъкна Роул Абърдински
и още Роул Корсторфински.
На тяхно място кой гоиде? –
Timor Mortis conturbat me.

В Дъмфърлин тя успя без време
и Робърт Хенрисън да вземе,
Джон Рос изнесе на ръце. –

Timor Mortis conturbat me.

И Стобо похити без срама,
и Квинтин Шоу – тези гвама
цял свят оплаква от сърце. –

Timor Mortis conturbat me.

Уолтър Кенеди – и него
Смъртта при себе си прие го,
щом реч дойде му да умре. –

Timor Mortis conturbat me.

Тъй с братята ми се разправи
до крак – и мен не ще забрави,
в прахта накрай ще ме простре. –

Timor Mortis conturbat me.

Щом свършва в Смърт животът кратък,
през Смърт да минем – та оттамък
животът вече да не спре. –

Timor Mortis conturbat me.

КАКВО ЩЕ КАЖЕШ ЗА ТОВА?

Убязват ми онези, що преди
пристъпваха в покоите ми боси.
Какво ли толкова ги подлуди,
та днес като дивачки вирят нос и
забравят как без свади и въпроси
долитаха при мен да ги нахраня
без тази вечна жажда за промяна.

Не, слава богу, гругояче беше,
стократно по-добре – аз помня как
един път грехата ѝ в миг се свлече
от раменете ѝ додолу чак,
обви ме тя с ръчици, с поглед благ
целуна ме и тихо промълви ми:
„Какво ще кажеш за това, любими?“

Не беше сън, не беше – буден бях,
но всичко днес, уви, е променено
и нежността ми се превърна в грях –
отпраща ме сърцето ѝ студено
и нещо ново търси настървено.
Но то си е за нейната глава,
нали? Какво ще кажеш за това?

С КАКВО, КАЖЕТЕ, ДА СРАВНЯ ОЧИТЕ
(„Аморети“, сонет 9)

С какво, кажете, да сравня очите,
които сгряват моя дух смрачен?
Достойно ли е нещо за лъчите
на погледа им, с нежност озарен?
Кой, слънцето? Те греят нощ и ден.
Луната ли? Но те са неизменни.
Звездите? Не, по-светло е над мен.
Ни огъня – те биват и смирени.
Ни мълниците – искри мигновени.
Ни диаманта – те не са тъй твърди.
Кристалът ли? Не, те са по-споени.
Стъклото? О, това ще я разсърди.
Създателя напомнят те тогаз,
че той огрява всичко покрай нас.

**АЗ ОГЪН СЪМ, ЛЮБИМАТА МИ – ЛЕД
(„Аморети“, сонет 30)**

Аз огън съм, любимата ми – лед.
Но как тогава този неин струг
не се топи от пламъка ми клет,
а става все по-твърд и все по-лют.
И как тогава моя пламък луг
не стихва от сърдечния ѝ мраз,
та аз горя, от своя блян нечут
и мойта жар нараства час по час?
О, що за чудо – в смут се питам аз –
от огъня да се втвърди ледът,
а този лед, по-хладен от елмаз,
на огъня да дава мощ и плът?
Такава сила има любовта,
че в миг променя хода на света.

ПАСТИРСКО НАДДУМВАНЕ (Из „Пастирски календар“)

Перигот: На Бъдни вечер бе това,
Уили: (Хей-хо, свята вечер!)
Пер: в часа на святите слова.
Уили: (Тук песничката почва вече.)
Пер: На онзи рид висок сегях
Уили: (Хей-хо, на рид висок.)
Пер: и там овците си пасях.
Уили: (Пàсе ги в опасен срок.)
Пер: Тогава зърнах Белибона,
Уили: (Хей-хо, Бонибела!)
Пер: годето прупкаше по склона.
Уили: (Тя в прупкането е умела.)
Пер: Със сива роба пременена
Уили: (Хей-хо, мрачен цвят!)
Пер: и със престилчица зелена,
Уили: (Е, този цвят е пò за свят!)
Пер: с венец в косите беше тя,
Уили: (Хей-хо, свеж венец.)
Пер: изплетен от безброй цветя.
Уили: (Тя – най-прекрасния цветец.)
Пер: Овците пашата си спряха
Уили: (Хей-хо, овча вяра!)
Пер: и в нея луго в миг се взряха.
Уили: (Тъй както стори и овчаря.)
Пер: Момата мина тъй наблизо,
Уили: (Хей-хо, и мома!)
Пер: че с погледа си ме прониза.
Уили: (Прониза те като с кама.)

Пер.: Така небесният светлик
Уили: (Хей-хо, от небето.)
Пер.: пламти във Фебовия лик.
Уили: (Любов ти запламтя в сърцето.)
Пер.: Тъй облаците гръм раздира
Уили: (Хей-хо, гръм и ек.)
Пер.: и плисва светлина в ефира.
Уили: (Разгран е твоя гух навек.)
Пер.: Тъй Цинтия сребро разлива
Уили: (Хей-хо, лунен зграч.)
Пер.: по морската вълна изрива.
Уили: (Играта ѝ е май за плач.)
Пер.: Тъй този взор ме устрели,
Уили: (Хей-хо, жива жар!)
Пер.: та чак гушата ме боли.
Уили: (За тази болка няма цяр.)
Пер.: Стрела извагих уж от рана,
Уили: (Хей-хо, Перигот!)
Пер.: но вътре връхчето остана.
Уили: (Това се казва остър бог!)
Пер.: Там то все повече гълбае
Уили: (Хей-хо, зла стрела!)
Пер.: и моите гърди терзае.
Уили: (Събата ти такваз била.)
Пер.: Но и със смърт да купя мир,
Уили: (Хей-хо, скръбна гума!)
Пер.: в ума ми тя ще е безспир.
Уили: (За зрънце злато – тлъста сума!)
Пер.: Дори на любовта си в зноя
Уили: (Хей-хо, нек и зной.)
Пер.: аз знам, че тя ще бъде моя.
Уили: (Ако я хванеш, граги мой!)
Пер.: Но ако ме срази скръбта,
Уили: (Хей-хо, тъжен край!)

Пер.: помни, с очи уби ме тя.
Уили: (Уби те глупостта ти май.)
Пер.: И вий, овчици, ме помнете,
Уили: (Хей-хо, славно стаго!)
Пер.: та за смъртта ми поплачете.
Уили: (Да, с блеенето си злорадо.)
Пер.: На Бъдни вечер аз се влюбих
Уили: (Хей-хо, свята вечер!)
Пер.: и тъй сърцето си погубих.
Уили: (Тук песничката свършва вече.)

**ОБИКНАЛ, ИСКАХ В СТИХ
ДА ОБЯСНЯ КАКВА Е
(„Астрофел и Стела“, сонет 1)**

Обикнал, исках в стих да обясня каква е
скръбта ми, та скръбта да ѝ даде наслада;
с наслада да чете; прочела, да узнае;
узнала в жал, от жал да ми гари пощада.
И дирех слово, дето мъката да вае,
из чуждите творби се ровех без досада
с надежда, че оттам над мен ще заиграе
живителният гъжд след жегата на ага.

Ала духът – дете на майката природа –
от сухата наука-мащеха избяга,
та всички чужди стъпки спираха пред входа
и натежал от думи, аз мълчах на прага.

Тогава мойта Муза всичко разреши:
„В сърцето си се взри, глупецо, и пиши!“

**ТАКА Е, НА ДУХА Е ДЛЪЖЕН ВЗОРЪТ
(„Астрофел и Стела“, сонет 5)**

Така е, на духа е длъжен взорът
да служи, на небесния му трон.
Който тази висша власт оспорят,
за своя бунт ще заплащат със стон.

Да, вярно е, лъкът на Купидон
е цгол, който на глупците хорът
все тъй ще тачи с нечестив поклон,
догето всички църкви се затворят.

Да, Божията красота е чест,
а земната е нейна сянка слаба,
неустойчива в тленната си смес.
Да, ний сме гости тук и духом трябва
да дирим пак на своя дом предела.
Така е, знам, но аз обичам Стела.

ЕЛА, О, СЪН, ЯК ВЪЗЕЛ НА ПОКОЯ
(„Астрофел и Стела“, сонет 39)

Ела, о, сън, як възел на покоя,
дом на ума, за мъката балсам,
богатство в бедността, прохлада в зноя,
строг съдник между малък и голям;
със своя щит спаси ме от безбруя
стрели на скръб, не ме оставяй сам;
о, усмири в душата ми гвубоя –
и аз най-щедър откуп ще ти дам.

Вземи тогаз възглавките ми меки,
леглото сладко, тихия ми кът,
венеца розов, мислите нелеки –
и ако те не те задоволят,
не се гневи – у мен ще видиш ти
най-жив ликът на Стела да блести.

**ЩОМ НЯМА КАК, ЦЕЛУВАЙ МЕ –
И С БОГА!**

(„Идея“, сонет 61)

Щом няма как, целувай ме – и с бога!
Не, друго вече не търси от мен.
Дори се радвам, радвам се, че мога
да се освободя от този плен.
Да се ръкуваме и – край говека!
И ако някога се срещнем пак,
в очите си от тази обич нека
да не открием ни следа, ни знак.
Сега, когато любовта умира,
заглъхва пулсът, чувството мълчи
и верността край огъра ѝ спира,
за да затвори мъртвите очи,
сега едничка ти, ако решиш,
отново можеш да я съживиш.

ПЛАМЕННИЯТ ПАСТИР КЪМ СВОЯТА ЛЮБИМА

Ела и ми стани любима
и всяка сладост, гето има
по хълм и гол, на рид и паша,
в поле и лес – ще бъде наша.

И сегнали на канарите,
ще видим как пасат овците
покрай реките, заиграли
под звънки птичи мадригали.

Аз ще ти дам легла от рози,
тъй както в царските чертози,
венци и китки, и престилки
с везба от мирт и горски билки,

и грехи гиздави, тъкани
от агнешки руна отбрани,
за зимата – пантофки малки
с големи златни закопчалки,

коланче от бръшлян и слама
с янтар, с корал за катарама.
Душа ти всичко тук ще има –
ела и ми стани любима.

Напролет свита от пастири
за теб ще пее и ще свири.
Каквото искаш, ще го има –
ела и ми стани любима.

**СЛЕД ВСИЧКО ТУЙ
СМЪРТТА ЖАДУВАМ АЗ
(Сонет 66)**

След всичко туй смъртта жадувам аз:
видях честта родена в нищета,
нищожеството – с накит от елмаз
и верността – в неверните уста,
и почитите златни – в безразбор,
и момината чистота – на търг,
и славата – превърната в позор,
и силата – погбита от негъг,
и на изкуството езика – спрян,
и глупостта – в надзор над сръчността,
и простичката правда – с глас презрян,
и добротата – пленник на злостта.

От всичко туй да бягам съм готов,
но кой ще брани моята любов?

**ТИ ВИЖДАШ ТУЙ ГОДИШНО ВРЕМЕ
В МЕН
(Сонет 73)**

Ти виждаш туй годишно време в мен,
когато зъзнам тук-таме листа
по голи клони – храм опустошен,
от който хорът птичи отлетя.
Ти в мене виждаш онзи късен зрак,
чиято жар след сетните зари
лъч подир лъч нощта заключва в мрак,
като смъртта, с която са сестри.
Ти в мене виждаш огъня, изтлял
връз пепелта на младия си плам,
от онова, което уж е ял,
накрая – ето нà – изяден сам.

Видал това, ти повече цениш
онуй, с което ще се разделиш.